

บทที่ 4

สภาพเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ และปัญหาที่พบจากการปฏิบัติงาน

4.1 สภาพของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ

รายงานการสำรวจข้อมูลเพื่อจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ (2537 : 1-4) ได้ระบุถึงสภาพโดยทั่วไปของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ ไว้ดังนี้

ที่ตั้ง

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลจุน ตำบลห้วยยางขาม ตำบลห้วยข้าวก่ำ ตำบลลอ ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอจุน ตำบลน้ำแวน ตำบลทุ่งผาสุก ตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ ตำบลห้วยลาน ตำบลป่าซาง ตำบลดงสุวรรณ ตำบลสันโค้ง ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ ตำบลงิม ตำบลลอย ตำบลนาปรัง อำเภอปง จังหวัดพะเยา ครอบคลุมป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่จุน ป่าห้วยดอกเข็ม และป่าแม่อิงฝั่งขวา ป่าน้ำแวนและป่าห้วยไคร้ ป่าแม่ยม รวมพื้นที่ประมาณ 231,875 ไร่ หรือ 371 ตารางกิโลเมตร อยู่ในระวางแผนที่ 1:50,000 ของกรมแผนที่ทหาร ลำดับชุดที่ L 7017 ระวังที่ 5047I, 5047II, 5047III และ 5047 IV ระหว่างเส้นรุ้ง (Latitude) ที่ 19 4 N ถึง 19 28N และเส้นระวาง (Longitude) ที่ 100 3 E ถึง 100 19 E

อาณาเขต

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่คอกผาผึ้ง ตรงจุดพิกัดที่ PB 125483 ติดเส้นทางเชื่อมระหว่างบ้านดอนศรีชุม ตำบลลอ อำเภอจุน กับบ้านวังขอนแดง ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ และเนื่องจากพื้นที่เขตฯ เวียงลอ ทางทิศเหนือมีลักษณะเป็นอ่าง ดังนั้นทุกตำบลของอำเภอจุนจึงอยู่ในอ่างทิศเหนือทั้งหมด นอกจากนี้อาณาเขตทางทิศเหนือยังติดกับเขตตำบลน้ำแวน อำเภอเชียงคำที่บริเวณคอกขุนห้วยม่วงทางด้านทิศตะวันออกของบ้านห้วยบง จุดพิกัดที่ PB 275518 ไปจนถึงด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของบ้านผาฮาว ตำบลทุ่งผาสุก อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จุดพิกัดที่ PB 360497

ทิศตะวันออก จดกับด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของบ้านแวนโค้ง บ้านสันติสุข บ้านใหม่เจริญไพร บ้านใหม่นาสา บ้านศรีวิไล ตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จุดพิกัดที่ PB 360480 ลงไปทางทิศใต้ผ่านเขตตำบลงิม อำเภอปง ที่ด้านทิศตะวันตก ของบ้านปางผักหม บ้านใหม่บ้านเงิน บ้านดอนเงิน และบ้านแม่ทाय ตำบลลอย ไปจนถึงทิศตะวันตกเฉียงเหนือของบ้านหนองขวาง ตำบลนาปรัง อำเภอปง จุดพิกัดที่ PB 353233

ทิศใต้ จดกับพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติดอยภูนาง จังหวัดพะเยา โดยมีสันปันน้ำเป็นแนวแบ่งเขตเริ่มจากห้วยฝ้าย ท้องที่ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา จุดพิกัดที่ PB 140078 ไปถึงคอยขุนน้ำจุน จุดพิกัดที่ PB 176183 คอยควงเทวดา จุดพิกัดที่ PB 194205 คอยขุนน้ำม่าว จุดพิกัดที่ PB 210236 คอยขุนแม่เลอะ จุดพิกัดที่ PB 222243 คอยผาสโต๊ก จุดพิกัดที่ PB 284280 บริเวณขุนห้วยไคร้ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา จนถึงบ้านห้วยคอกหมู ตำบลนาปรัง อำเภอปง จังหวัดพะเยา

ทิศตะวันตก เริ่มจากทิศเหนือของป่าสงวนแห่งชาติป่าห้วยดอกเข็มและป่าแม่อิงฝั่งขวา บริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของบ้านวังขอนแดง ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จุดเชื่อมกับป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่จุน จุดพิกัดที่ PB 113478 ลงไปทางทิศใต้ผ่านด้านทิศตะวันออกของบ้านทุ่งต้นศรี บ้านศรีดอนแก้ว บ้านใหม่พัฒนา บ้านห้วยต้นดุ่มน้ำชา ตำบลห้วยลาน บ้านสันป่าม่วง บ้านคำบน บ้านคำพัฒนา บ้านสันทราย บ้านคำกลาง บ้านคำเหนือพัฒนา บ้านคำคอนตัน ตำบลบ้านป่าซาง บ้านดงครก บ้านดง บ้านสันป่าสัก ตำบลดงสุวรรณ บ้านถ้ำจอมศิลป์ บ้านถ้ำใน ไปจนถึงทิศตะวันออกเฉียงใต้ของบ้านสันทรายทอง ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา จุดพิกัดที่ PB 480080

พื้นที่ป่า

พื้นที่ป่ามากกว่า 95 เปอร์เซ็นต์ของป่าเวียงลอ มีความอุดมสมบูรณ์และหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วย ป่าดิบเขาประมาณ 5 เปอร์เซ็นต์ ป่าเต็งรัง ประมาณ 35 เปอร์เซ็นต์ ป่าเบญจพรรณประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ ขึ้นปะปนกันอยู่ทั่วพื้นที่อย่างหนาแน่นเป็นแหล่งกำเนิดของห้วยต่างๆ เช่น ห้วยแม่จุน ห้วยแม่ทะลาย ห้วยข้าวกล้า ห้วยก๊วกแก้ว ห้วยหินปูน ห้วยกั้ง ห้วยต้นดุ่ม ห้วยเปือย ห้วยป่าซาง ห้วยจิว ห้วยแม่คำ ห้วยดงคำ ห้วยแห้ง ห้วยแม่ทราย ห้วยน้ำเงิน ห้วยน้ำงัน ห้วยต้นยาง ห้วยเกียง ห้วยหลวง ห้วยแพะ ห้วยห้า ห้วยน้ำสวด ห้วยไคร้ เป็นต้น หล่อเลี้ยงประชาชนและพื้นที่การเกษตรของอำเภอจุน ดอกคำใต้ เชียงคำ ปง และอำเภอใกล้เคียง รวมพื้นที่มากกว่า 100,000 ไร่

ในพื้นที่ไม่มีการทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขาหรือประชาชนพื้นราบ ประชาชนโดยรอบพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวพื้นราบ มีที่ทำกินอยู่ตามที่ราบชายป่า และร่องห้วย ไม่บุกรุกลึกเข้าไปในเขตป่าอนุรักษ์ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร จะมีอยู่บ้างเพียงการเก็บหาของป่าเพื่อใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือน เลี้ยงปศุสัตว์และการลักลอบตัดแปรรูปไม้เพื่อใช้สอย ส่วนที่ทำเป็นการค้ามีน้อยมาก ซึ่งสามารถแก้ไขได้โดยการจัดให้มีป่าชุมชนใกล้หมู่บ้านปลูกพืชที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ได้แก่ ไม้โตเร็ว ไม้ไผ่ พืชอาหารต่างๆ และส่งเสริมการทำพื้หญ้าเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

สภาพภูมิประเทศ

ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับเนินเขาเป็นลูกกระนาคตลอดพื้นที่ การวางตัวของแนวเขาจะทอดยาวจากทิศเหนือไปทิศใต้ ความลาดชันของพื้นที่อยู่ในช่วงประมาณ 30-60 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด

สภาพดินฟ้าอากาศและฤดูกาล

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ จังหวัดพะเยา อยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ (Southwest monsoon) พัดผ่านทะเลและมหาสมุทรพาเอาฝนและความชุ่มชื้นเข้ามาในช่วงประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และเขตอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeast monsoon) พัดพาเอาความหนาวเย็นและแห้งแล้งมาในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ โดยภาพรวมมี 3 ฤดูกาล เช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ชนิดดินและหิน

พื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ อยู่ในหน่วยแผนที่ที่ 62 ตามการแบ่งกลุ่มดินเพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจ ซึ่งหน่วยแผนที่นี้เป็นหน่วยพื้นที่ ที่ประกอบด้วยพื้นที่ภูเขาและเทือกเขาซึ่งมีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด ดินที่พบในบริเวณดังกล่าวมีทั้งดินลึกและดินตื้น ลักษณะของเนื้อดินและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติแตกต่างกันไป แล้วแต่ชนิดของหินต้นกำเนิดในบริเวณนั้น มักมีเศษหิน ก้อนหิน หรือหินพื้นโผล่กระจัดกระจายทั่วไป ส่วนใหญ่ยังปกคลุมด้วยป่าไม้ประเภทต่างๆ เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง หรือป่าดงดิบชื้น กลุ่มดินนี้ไม่ควรนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เนื่องจากมีปัญหาหลายประการที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ควรสงวนไว้เป็นป่าตามธรรมชาติเพื่อรักษาแหล่งต้นน้ำลำธาร

ทรัพยากรป่าไม้

เนื่องจากชนิดป่าส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง ดังนั้นพรรณไม้ที่สำคัญ และมีค่าทางเศรษฐกิจจึงเป็นชนิดที่เป็นไม้พื้นของป่าดังกล่าว ได้แก่ ไม้สัก มะค่าโมง ตะเคียน ยางแดง ประดู่ ก่อ ตะแบก เต็ง รัง เหียง พลวง เกล็ดคำ เกล็ดแดง ยมหอม เสลา กระบก เป็นต้น แต่ละชนิดมีลักษณะเด่นของแม่ไม้ตามธรรมชาติซึ่งปัจจุบันในพื้นที่อื่นมีเหลืออยู่ไม่มาก และมีแนวโน้มที่จะลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากการทำไม้ที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

ทรัพยากรสัตว์ป่า

สภาพป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และต่อเนื่องกันกับพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติอุทยานงเป็นผืนใหญ่ส่งผลให้มีสัตว์ป่าของท้องถิ่นที่สำคัญอาศัยอยู่หลายชนิด ได้แก่ นกยูง เลียงผา เก้ง กวาง ไก่ฟ้า ไก่ป่า กระรอก อีเห็น ภูชนิดต่างๆ นกเขา นกกระทา ลิงลม หมี หม่าป่า กระจง ตะกวด ลิงวอก นกขุนทอง นกแก้ว นกกระยาง หมูป่า เป็นต้น

แต่ในปัจจุบัน สัตว์ป่าหลายชนิดลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว บางชนิดไม่สามารถตรวจพบได้แล้วในปัจจุบัน จึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการคุ้มครองรักษา เพื่อให้สัตว์ป่าเหล่านี้อยู่อาศัยอย่างปลอดภัยและมีโอกาสได้ขยายพันธุ์ตามธรรมชาติต่อไป

จุดเด่น

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอมีจุดเด่นทางด้านทัศนียภาพที่สวยงามประกอบไปด้วยเทือกเขาน้อยใหญ่ตั้งสลับซับซ้อนวางตัวเป็นแนวยาวจากทิศเหนือไปทิศใต้ ประกอบด้วยสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะดงไม้ตะเคียนบริเวณห้วยแม่ทะลายได้รับการดูแลรักษาจากประชาชนบ้านแม่ทะลาย ตำบลพระราชูชิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา เป็นอย่างดี แต่ละดงมีขนาดใหญ่ และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติเป็นที่ตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ที่ได้ไปเที่ยวชม

นอกจากนี้ยังมีสัตว์ป่าประจำท้องถิ่นที่สำคัญและมีค่อนข้างชุกชุมคือ นกยูง จากการสำรวจข้อมูลและสอบถามประชาชนรอบพื้นที่เขตฯพบว่า ประชาชนถือว่านกยูงเป็นสัตว์ชั้นสูง เป็นสัตว์คู่บารมีของพระราชารหรือพระเจ้าอยู่หัว มีเทวดาอารักษ์คอยดูแลรักษาผู้ใดทำอันตรายหรือล่านกยูงจะมีอันเป็นไปมีภัยมาถึงตัวและคนใกล้ชิด จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้คนยูงสามารถอยู่อาศัยได้อย่างปลอดภัยและขยายพันธุ์ตามธรรมชาติได้เป็นจำนวนมาก สามารถหาดูได้ตามไร่ หรือสวนที่อยู่ติดชายป่าและห่างจากชุมชนพอสมควร ซึ่งนกยูงจะออกมาหากินเมล็ดพืชที่ตกอยู่ตามพื้นดิน

4.2 บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบตามที่ส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่า ได้กำหนดไว้ดังนี้

- 1) คุ่มครองพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ โดยการตรวจตราป้องกัน ปรามปราม การกระทำผิดตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535
- 2) คุ่มครองพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดยจัดการแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำ แหล่งอาหาร และพื้นที่เพื่อกิจกรรมอื่น ๆ และคุ้มครองให้สัตว์ป่าได้อยู่อาศัยอย่างปลอดภัย
- 3) จัดการทรัพยากรสัตว์ป่าโดยสำรวจข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับชนิดจำนวนสัตว์ป่า และชนิดจำนวนพืชอาหารสัตว์ป่า แหล่งน้ำ แหล่งอาหารตลอดจนถึงแวดล้อมอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับสัตว์ป่าเพื่อนำมาประกอบการวางแผนการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพ
- 4) ส่งเสริมเผยแพร่และให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า และป่าไม้รวมถึง การบริการประชาชนด้านการศึกษา วิจัยทางวิชาการ
- 5) ฟื้นฟูสภาพพื้นที่ซึ่งถูกบุกรุกทำลายโดยการปลูกต้นไม้เพิ่ม หรือคุ้มครองป้องกันมิให้มีการบุกรุกแผ้วถางต่อไปอีก
- 6) แก้ไขปัญหากรณีเกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
- 7) บริหารงานทั่วไปของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

4.3 ปัญหาที่พบจากการปฏิบัติงาน

ปัจจุบันการปฏิบัติงานของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่ายังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่า ก็คือการลักลอบล่าสัตว์ป่าของประชาชนที่อยู่อาศัยในชุมชนรอบพื้นที่ป่า ซึ่งยังคงลักลอบเข้าไปล่าสัตว์ป่าเพื่อนำเนื้อและอวัยวะต่างๆ ของสัตว์ป่ามาบริโภค และจำหน่ายเป็นจำนวนมาก ทำให้ประชากรสัตว์ป่าหลายชนิดลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ถึงแม้ว่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอจะได้ดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ไปกับการใช้มาตรการด้านการปรามปราม จับกุมผู้กระทำความผิดอย่างสม่ำเสมอแล้วก็ตาม ก็ยังไม่สามารถทำให้การลักลอบล่าสัตว์ป่าของประชาชนลดลงอยู่ในระดับที่จะเกิดความปลอดภัยต่อสัตว์ป่าได้